

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

PRENS VİD: 1914 YILINDA ARNAVUTLUK PRENSLİĞİ
PRINCE WIED: THE PRINCIPALITY OF ALBANIA IN 1914

İhsan Burak BİRECİKLİ*

Öz

1913 senesindeki Londra Büyükelçiler Konferansı'nda Arnavutluğun bir prenslik olduğu kabul edildi. 1913 ile 1914 yılları arasında Arnavutluk'ta çok sayıda siyasi otorite görülmekteydi. İsmail Kemal'in Geçici hükümeti, Uluslararası Kontrol Komisyonu ve Prens Vid'in yönetimi gibi. Prens Vid (26 Mart 1876-18 Nisan 1945), Romanya Kraliçesi Elisabeth'in yeğeni olup soylu bir Protestan aileye mensuptur. Prusya ordusunda gemi komutanlığı yapmıştır. 1913 yılı Ekimi'nde Büyük devletler Prens Vid'i Arnavutluk tahtına çıkmaya ikna ettiler. Ancak Vid'in tahta çıkması hususunda Arnavutların düşüncesi sorulmadı. Sonuçta Prens Vid, kendisine sunulan Arnavutluk tacını kabul etti. Prens Vid, 7 Mart 1914 tarihinde Draç'a bir Avusturya gemisiyle geldi. Vid ülkeye geldiğinde Arnavutlar ve komşuları arasında karmaşık bir siyasi ortam vardı. Ülke zor durumdaydı, prensin parası yoktu ve ülkenin ekonomisi ziraata dayalıydı. Vid, kendisine verileceği vaat edilen askeri ve mali desteği de yeterince alamadı. Yaklaşık 6 ay Arnavutluğu yönetmeye çalıştı, Esat Toptani gibi Arnavut beylerle mücadele etti ve I.Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle 3 Eylül 1914 tarihinde ülkeden ayrıldı ve bir daha Arnavutluğa geri dönemedi. Prens'in kısa süren idaresi siyasi karışıklıklarla geçti. Daha sonra Arnavutluk şehirleri Yunan, Karadağ, Sırp, Bulgar, İtalyan ve Avusturya ordularının işgaline uğradı. I.Dünya Savaşı sırasında Vid, Alman ordusunda görev yaptı. 1917 yılında Arnavutluk'taki yönetimiyle ilgili 82 sayfalık bir bildiri yayınladı. Savaş bittikten sonra Arnavutluğa geri döneceğini düşünüyordu ancak Almanya'nın yenilmesiyle hayal kırıklığına uğradı. Bu çalışmada Prens Vid'in yaklaşık 6 ay süren Arnavutluk'taki yönetimi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Prens Vid, Arnavutluk Tahtı, Kaptan Duncan Heaton-Armstrong, İsmail Kemal, Esat Toptani.

Abstract

In the London Conference of Ambassadors which decided that Albania was autonomous principality in 1913. During the the years of 1913-1914, the history of the Albanian state and down into a lot of important periods: Ismail Qemal's temporary Government, International Control Commission and the monarchy of Prince Wied. Prince William of Wied (26 March 1876-18 April 1945) was born of a noble protestant family in Neuwied on the Rhine and was the nephew of Queen Elizabeth of Romania. He was a captain in the Prussian army. In October 1913, the Great Powers persuaded a German prince, the throne of Albania. Albanians played no part in the selection of their future monarch. Finally, Prince William of Wied accepted the crown of Albania. He arrived in Durrës on 7 March 1914 aboard an Austro-Hungarian naval vessel to take the throne of his new little kingdom. The chaotic political situation both within Albania and Albania's neighbors. It had no currency or banks, and the economy was primitive and almost entirely agricultural. In addition, he received little or no financial or military support from abroad. He ruled Albania for six months in 1914, but after fighting with lord Esad Toptani and then having World War I break out, was force to withdraw. On 3 September 1914, the prince abandoned Albania, though without formally abdicating and never to return. The reign of Prince Wied was short, confused and inglorious. The territories of the Albania's principality were invaded and occupied between the neighbours. Not only did Greece, Montenegro, Serbia and Bulgaria, participate in this division, but so did Italy and Austria-Hungary. During World War I, he served and fought in the German army during the war. In 1917, he recorded an 82-page (Memorandum on Albania), in which he presented his view of his short reign. He had hoped to return to Albania after the war, but Germany's defeat in 1918 made such expectations illusory. In this study, I am researching his six months life in 1914.

Keywords: Prince Wilhelm Von Wied, The Crown of Albania, Captain Duncan Heaton-Armstrong, Ismail Qemal, Essad Toptani.

Giriş

1912 yılında Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan eden Avlonyalı İsmail Kemal Bey¹ istifaya zorlanarak İtalya'ya gönderildi. Büyük güçler (Great Powers) Balkan Savaşları sırasında ve sonrasında Arnavutlar ve Arnavutluk işlerine müdahil olunca; Arnavutluk tahtına çıkmak isteyen kırk kadar aday adı kamuoyunda telaffuz edildi. Bazı adayların arkasında taraftar bir grup ya da hükümet vardı. Bazı adaylar ise Arnavutluk tahtına çıkmak için bireysel gayretler içindeydiler. Dönemin Osmanlı idaresi kendi himayesinde ve Osmanlı hanedanına bağlı bir Müslüman adayın tahta çıkmasını arzuluyordu. Ahmet İzzet Paşa, Ahmet Fuat Paşa, Şehzade Burhanettin vb. Avrupalı hükümetler ise Arnavutluk üzerinde nüfuz sahibi olmak arzusuyla Hristiyan kökenli birkaç aday üzerinde tartışılar ve sonuçta bir Alman soylusu ve subayı olan Prens Vid'i (Princ Vidi / Wilhelm von Wied / Wilhelm Friedrich Heinrich von Wied) seçtiler ve tahta çıkardılar.

* Yrd. Doç. Dr. Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, iburak.birecikli@batman.edu.tr

¹ İsmail Kemal Vlora: (1844-1919). Arnavut milliyetçisi ve Jön Türk. 1912-1913 yıllarında Arnavutluğun ilk yöneticisi. (Somel 2010: 140).

Prens Vid, 26 Mart 1876 tarihinde Almanya'da Rhine ırmağının kıyısındaki Wied kasabasında doğmuştur. Vid, o dönemin Romanya kraliçesi Elisabeth'in yeğenidir. 1906 yılı Kasım'ında Vanderburg Prensesi Sophia ile evlenmiş ve Mary Eleanor ile Carol Victor adlı çocukları doğmuştur. Prens Vid, Alman ordusunda görev yapan bir subaydır. 1911 yılında Alman ordusunda yüzbaşı rütbesinde bir gemi komutanı olmuştur. Vid, Balkan harbinden sonra 1913 yılı 23 Kasım'ında Büyük devletler (özellikle Avusturya-Macaristan ve İtalya) tarafından teşkil edilen Arnavutluk Devleti'nin başına bir mbret (prens) olarak atandı. Vid'in Arnavutluk'ta mevcut olmayan Protestanlık mezhebine mensup olmasıyla Katolik, Ortodoks ve Bektaşî Arnavutlar arasında bir denge kurabileceği düşünülmüştü. I.Dünya harbinin başlamasından sonra ülkedeki otoritesini kaybeden Prens Vid, Arnavutluk'tan ayrıldı.

Bu çalışmada; 1914 yılında nüfusunun %70'ten fazlası Müslüman Arnavutlardan oluşan Arnavutluğa Avrupalı devletlerce Hristiyan (Protestan) bir subay olan Prens Vid'in (1876-1945) prens olarak atanması ve yaklaşık altı ay süren (7 Mart 1914 - 3 Eylül 1914) iktidarı incelenecektir.

1.Prens Vid'in Seçimi

Büyük devletler 1914 senesinde çoğunluğu Müslüman (Bektaşî) olan Arnavutluk için bir Hristiyan (Protestan) soylu olan (Öztuna 2005: 33). Prens Wilhelm Von Wied'i Arnavut tahtına çıkardılar. (Löhr 2010: 181). Büyük güçlerin bu kararı, Arnavutlara bir halk oylaması formalitesi yaptırılarak kabul ettirildi. (Story 2009: 272). Acaba neden Avrupalı devletler bir Müslüman prensi istemedi? Arnavutların ekseriyetinin Müslüman olması, baştan Arnavutlara Hristiyan müttefikler bulma yolunu kapatmıştı. Yani Şark meselesinde din unsurunun önemli bir rolü olduğu görülmektedir. (Sinno 2011: 197). Büyük güçlerden daha çok Avusturya ve İtalya hükümetlerinin tercihiyle Prens Vid atandı. (Kola 2003:16). Prens'e seçildiği Aralık 1913 tarihinde bildirildi. Avusturya ve İtalya bazı güvenceler aldıktan sonra 6 Şubat 1914'te Prens'i tanıdıklarını ilan ettiler. (Hayta 2008: 81).

Arnavut tahtı birçok kişi tarafından arzulanan bir yer olsa bile Arnavutluk problemleri bir devlet konumundadır. (Heinzelmann 2004: 209). Arnavutluk'ta zamanla birden fazla iktidar ortaya çıktı. Hem İsmail Bey'in hükümeti ve hem de Uluslararası Kontrol Komisyonu² Avlonya'da ülkeyi yönetmeye çalıştı. Komisyon zamanla bölgede kontrolü ele geçirdi. İsmail Bey'in hükümetinde İçişleri Bakanı olan Esat Paşa ise ayrı bir hükümet kurdu. Ancak siyasi güç mücadelesinin sonunda hem İsmail Bey, hem de Esat Paşa bir kenara çekildi. İsmail Bey Arnavutluğu terk etse de, Esat Paşa idarede aktif olmaya devam etti ve büyük güçlerin seçtiği prensi kutlamak üzere gönderilen heyette yer almayı başardı. (Jelavich 2006: 107).

Romen hükümeti Arnavutluk üzerinde nüfuz sahibi olmak istiyordu. Romanya Kraliçesi Elisabeth'in (Carmen Sylva) yeğeni olan Vid'in durumu, Romanya'daki Avusturya sefiri olan Kont Cernin'in desteğiyle Viyana hükümetine bildirildi. Bükreş'ten Kont Cernin ve Viyana sefiri Mösyo Mavrokordato'nun girişimiyle Romanya Veliahdı Ferdinand'ın biraderi Wilhelm de Hohenzollern vasıtasıyla Arnavutluk tahtına Prens Vid aday yapıldı. (Avlonyalı Süreyya Bey 2009:417-418). Osmanlı gazetelerinde Ahmet İzzet Paşa ile Prens Vid'in fotoğrafları çıkmakta, pençeleri ile bir tacı tutan kartal resmiyle birlikte Arnavut tacının kimin başına koyacağı hususunda haberler çıktı. (Tasvîr-i Efkâr 1329: No:964). Arnavutluk tahtına Ren Prusya'sında küçük bir prensliğin başındaki aileye mensup Protestan kökenli Vid Prensi William Wilhelm atandı. (Arnavutluk Hakkında 1913: 1). Viyana basını Prens'in propagandasını yaptı, çocukluğundan itibaren Prens'in yaşam hikâyesini anlatan yazılar yazıldı. İsmail Bey'i, prens adaylığı için fütursuzca harcanan paralar, dağıtılan hediyeler ve adaylık propagandası endişelendiriyordu. (Story 2009: 271-272). Vid, uzun boylu ve yakışıklı bir Arnavut Prensi idi. (Albania's Ruler 1914: 3). 1913 Kasımına gelindiğinde büyük güçler artık Vid'i prens olarak onaylamışlardı. 7 Ocak 1914 tarihinde İngiliz Yüzbaşı Duncan Heaton-Armstrong, özel sekreter ve hazine denetçisi sıfatıyla Prens'in yaveri oldu. (Kocatürk 2011: 75). Duncan, Almanca, Fransızca ve İtalyancayı çok iyi konuşuyordu. (Heaton-Armstrong 2005: 2). Prens'in yanında danışman olarak Carl Buchberger (1887-1974) bulunuyordu. (Buchberger 1973: 237-254). Prens Vid'e bazıları Arnavutluk'un II.İskender'i (Skanderberg II) adını vermişti. (Stavrianos 2000: 511).

Rus, İtalyan ve İngiliz politikalarına karşı olan Alman hükümetinin tavrı genellikle Avusturya menfaatine göre hareket etmekte. Ancak Arnavutluğun geleceği Avusturya ile İtalya hükümetleri arasında bir anlaşmazlık konusu olduğu için Arnavutluğun başına bir Alman prensinin atanması ister istemez İtalya'yı Almanya ile karşı karşıya getirecekti. (Rohde 1932: 62). Prens Vid, Prusya ordusunda bir yüzbaşı olup aynı zamanda gemi kaptanı idi. (Elsie 2004: 446). Dönemin Romanya kralı I.Carol, Prens Vid'in Arnavutluk tahtına adaylığına karşı çıkılmamasını Osmanlı idaresinden talep etmişti. (Bayur 1991: 343). Prens tahta çıkınca her hükümdara bir mektup gönderdiği gibi Osmanlı padişahına da gönderdi. Ancak birçok hükümdar kendisini tebrik ettiği halde İstanbul'dan hiçbir cevap alamadı. (Süreyya Bey 2009: 408).

² **Uluslararası Kontrol Komisyonu:** Büyük güçler denilen altı büyük devlet tarafından Arnavutluğu yönetmek üzere 29 Temmuz 1913 tarihinde Londra Büyükelçiler Konferansında kurulmasına karar verilen bir heyettir. Bu heyet Büyük devletlerden 6 kişi ve Arnavutlardan 1 kişi seçilerek oluşturulmuştur. (Elsie 2004: 200).

2.Prens Vid'in Yönetimi

Alman İmparatoru II.Wilhelm başlangıçta Vid'in atanmasına pek sıcak bakmıyordu ve Vid ise tahta çıkma hususunda tereddüt ediyordu. Büyük güçler, prensin iktidarını sağlamlaştırmak için 75 milyon franklık bir ödenek verdiler. 3 milyon pound daha destek sözü verildi ve 800 bin poundu peşin olarak ödendi. (Pearson 2004: 51). Avusturya ve İtalya hükümetleri Arnavutluk için 1 milyon frank ödeme sözü vermişlerdi. (Durham 2001: 63). Batılı devletlerce prens olarak atanan Vid'e Arnavutluk tacını teklif etmek üzere bir heyet hazırlandı. Prens, Draç'a 7 Mart 1914'te İngiliz, Fransız, Alman ve İtalyan askerlerinin arasında Avusturya hükümetine ait Taurus yatı ile geldi. (Guy 2010: 111). Arnavutluk devletinin inşası, uluslararası arenada Habsburg'un (Avusturya) önemli bir başarısı ve tarihindeki en yapıcı faaliyetlerinden birisiydi. (Anderson 2001: 308). 38 adet gemiden oluşan bir filo Draç limanına gelince; Esat Toptani Paşa,³ Dönemin Draç Belediye Reisi, Avlonyalı Süreyya Bey ve oğlu Ekrem Vlora yata doğru yanaştılar. Prens'in sağında eşi Prenses Sophie, solunda Esat Paşa ve arkalarında Uluslararası Kontrol Komisyonu üyeleri bulunuyordu. (Süreyya Bey 2009: 187). Prens'in yanında eşi, çocukları, bir Mareşal, bir Alman doktor, bir İngiliz kâtip, iki nedime ve bir çift köpek bulunuyordu. (Story 2009: 273). Prens Arnavutluğa ayak bastığında toplar atılmış, Draç'ın en büyük camisine giderek Müslümanlara olan sevgisini göstermek istemiştir. (Kazım 1330: 2). Durham'a⁴ göre Prens Vid özellikle seçilmişti. Çünkü kabiliyetsiz bir şahsiyetti ve büyük güçler istedikleri zaman O'nu görevden alabilecekti. (Durham 2001: 259). Alman İmparatoru II.Wilhelm, Vid'in Arnavutluk gibi idaresi müşkül bir bölgeyi yönetecek liyakatte olmadığını düşünüyordu. (Süreyya Bey 2009: 426). Prens ve eşinin Arnavutça bilmemesi Arnavut halkına karşı uzak kalacaklarını ve halkla iyi bir diyalog kuramayacaklarını gösteriyordu. (Löhr 2010: 194).

Prens, Draç'a geldiğinde siyasi ve ekonomik atmosfer çok karıştı. Mevcut yönetime, İçişleri ve Savunma bakanı olarak görev yapan Esat Paşa hâkimdi. Prens, Uluslararası Komisyon ile birlikte Arnavutluk'ta otorite sahibi olan yabancı danışmanlarla mücadele etmek zorunda kaldı. Bu arada İtalyan ve Avusturyalı temsilciler ise Arnavutluk'ta daha fazla nüfuz sahibi olmak için birbirleriyle mücadele halindeydiler. (Jelavich 2006: 108). Esat Paşa, Orta Arnavutluk havalisinde hüküm sürüyordu. İşkodra ve havalisi Müslüman ve Katolik üyelerden kurulu bir heyet tarafından idare olunuyordu. Mirditalıların reisi Prenk Doda Paşa⁵ eski nüfuzunu devam ettirmeye çalışıyordu. Arnavut Malisorlar hiçbir otoriteye boyun eğmiyordu. Güney Arnavutluğu Yunan ordusu işgal etmiş, Avlonya'yı ise İtalyan ordusu işgal etmişti. (Süreyya Bey 2009: 297). Çünkü İtalyan hükümeti, İtalya yarımadası karşısında ve Adriyatik Denizi'nin kıyısında bulunan Avlonya'yı Avusturya'ya kaptırmadan kendisi ilhak etmek istiyordu. (Dillion 1914: 9). 1914 senesinde Arnavutluk'ta en az altı idare bulunuyordu. (Popoviç 1995: 18). Prens, ülkenin durumuna yabancı olduğu için etrafı Esat Paşa gibi derebeyleri, eski Osmanlı memurları ile Alman, Avusturyalı, İtalyan ve İngiliz diplomatlar ile çevrildi. Prens'in hükümeti kısa zamanda bir entrika yuvası haline gelecekti. (Castellan 1995: 392). Mirditalı Arnavutların reisi Prenk Doda Paşa, bir yemek sırasında Prens Vid'e şöyle demiştir: "*Arnavutluğu ıslah ve idare etmek azminde isen, fırsattan istifade üçümüzün (İsmail Kemal, Esat Paşa ve kendisi) vücudunu ortadan kaldır. Çünkü üçümüzden hangimiz sağ kalsa sana ve Arnavutluk'a rahat vermez.*" (Süreyya Bey 2009: 414-415).

Prens, Avlonyalı Ferit Paşa'ya⁶ Arnavutluk'ta başbakanlık gibi bir görev ve yeni kabineyi kurma teklifi yaptığında: "*Ben bir Osmanlı devlet adamıyım, hayatımı kaderimi bu devlete bağladım. Arnavutluk'ta çalışmam! Vaktiyle sadrazamlığını yaptığım Osmanlı Devleti'nin bugün ayrılmış bir cüz'ü (parçası) üzerinde vazife alamam!*" sözleriyle cevap vermiştir. (Kırmızı 2014: 438). Bu sefer Prens, Esat Toptani'nin şerrinden korunmak için O'na bakanlık görevi teklif etti. (Heaton-Armstrong 2005: 26). Esat Paşa daha önceleri İsmail Kemal'in kurduğu hükümeti tanımadığını ilan etmiş ve kendisi yeni bir hükümet kurmuştu. (Çetiner 1994: 163). Prens Vid, Esat Paşa'yı İçişleri bakanı yaparak kendi güvenliğini sağlamak istedi ve kendisini koruyup kollasın düşüncesi ile Esat Paşa'yı yanında tutmayı yeğlemiştir. Ancak Esat Paşa ilk fırsatta Arnavutluğun başına geçmek için Prens'in yakınında durmuştu. (Löhr 2010: 194). Durham'a göre Esat ya Prens'i kandırarak bakan olmuştu ya da bu makamı zorla elde etmişti. (Durham 2001: 261). Aslında Osmanlı idaresine Balkan harbinde ihanet etmiş olan Esat Paşa, Arnavutluğa prens (kral) olmak arzusunda. İtalya, Avusturya, Sırbistan, Karadağ gibi birçok devlete vaatlerde bulunup para sızdırdığı bile iddia edilmiştir. (Öztuna 2006: 165). 1914'te Prens'in hükümeti isyancı grupların direnişiyle karşılaştı. Güneyde Yunanistan destekli çeteler faaldi. Avusturya ve İtalya yanlıları daha fazla nüfuz sahibi olmak için mücadele ediyorlardı.

³ **Esat Toptani:** (1862-1920) Arnavut, Draç mebusu, II.Abdülhamit'i tahttan indiren heyet üyesi, Balkan harbinde İşkodra kumandanı Hasan Rıza Paşa'yı öldürtüp şehri Karadağ'a teslim etti. (Işın vd. 2013: 420).

⁴ **Mary Edith Durham:** (1863-1944) Balkanlara dair eserleri olan ve Osmanlı karşıtı olan İngiliz seyyah ve yazar. (Hodgson 2000: 9).

⁵ **Prenk Bibe Doda:** (1860-1919) Katolik Mirdita Arnavutlarının lideri. Vid'in isteğiyle 28 Mayıs-22 Haziran 1914 tarihlerinde Dışişleri bakanlığı yaptı. (Elsie 2015: 232).

⁶ **Avlonyalı Ferid Paşa:** (1851-1914) Yanya doğumlu, babası Yanya mebusu Mustafa Paşa, Resmo'da memurluk, Konya'da valilik vb. görevlerde bulundu. 1903-1908 yılları arasında sadrazamlık yaptı. BOA. DH.SAİD.d. D:4/346-347.

Devlet yönetiminde tecrübesiz olan yeni prens durumu idare edemiyordu ve ülkedeki hâkimiyetini kısa zamanda kaybetti. Vid, sadece Draç ve Avlonya şehirlerini yönetiyordu. (Jelavich 2006: 108).

Yunan hükümeti İtalyan işgali altındaki bölgeler de dâhil olmak üzere Epir'de (Güney Arnavutluk) kendi himayesinde bir muhtar idare istiyordu. (BOA.HR.SYS. D:2442 G:33). Arnavut güçleri 2 Mart'ta Görice'yi işgal ettiler. Ergiri'de Yunanistan'ın müdahalesiyle muhtar bir Kuzey Epir hükümeti kuruldu. Prens Vid'e karşı 17 Mayıs 1914'te Orta Arnavutluk'ta bir ayaklanma başladı. (Alpan 1975: 79). İsyan eden Arnavut köylülerin öfkesi; toprak ağalarına, Uluslararası Kontrol Komisyonu'na ve Avrupa devletlerinin zorla kabul ettirdiği Prens'in yönetimine karşı idi. (McCarthy 2008: 281). 15 Haziran 1914 tarihinde Müslüman Arnavutlardan oluşan bir grup, Prens'in sarayının bulunduğu başkent Draç'a saldırdılar. Çatışmalar sırasında Draç'taki jandarma birliğinin Hollandalı kumandanı olan Colonel (Albay) Lodewijk Thomson öldürüldü. Heaton-Armstrong şehrin savunmasında aktif bir rol oynayarak isyancıların başkente girmesine engel oldu. (Kocatürk 2011: 76-77). Amiral Troubridge komutasındaki İngiliz kruvazörü Defence, başkente gelerek asilere karşı şehrin savunmasına yardım etti. İsyanın başlangıçta başarılı olmasında Enver Paşa tarafından bir hafta kadar önce gizlice Arnavutluk'a gönderilen 60 kadar Osmanlı subayının etkili olduğu iddia edilmiştir. (British Officer 1914: 1). İsyancıların Draç şehrinde püskürtülmesinden sonra Prens'e bağlı kuvvetler 18 Haziran'da karşı saldırıya geçtiler. Ancak ağır bir yenilgiye uğradılar. İngiliz hastanesindeki yaralılarla ilgilenmek için yazar Durham da Draç'a gitmişti. (Kocatürk 2011: 77).

Haziran ayı sonlarında İşkodra'daki uluslararası gücün komutanı olan İngiliz subay Albay Phillips isyancılarla görüşmek üzere Şiyak'a gittiysede isyancıların Arnavutluğun başına Müslüman bir prensin geçmesi isteğinde ısrar etmeleri yüzünden görüşmeden bir sonuç alınamadı. (Heaton-Armstrong 2005: 122). Çoğunluğu Müslüman olan eylemciler Arnavutluğun Osmanlı hakimiyeti altına girmesini ve ülkede genel bir af ilan edilmesini istediler. (Wikipedia 2016:). Temmuz ayı ortalarında Heaton-Armstrong, Leç şehrindeki (Kuzey Arnavutluk) Katolik Mirditalıların reisi Prenk Doda Paşa ve adamları ile birlikte Prens idaresine isyan eden Müslüman Arnavutlara saldırdılar. Ancak takviye kuvvet alsalar da başarılı olamadılar. (Kocatürk 2011: 77). Ayaklanan Müslüman Arnavutlara karşı koymak üzere Prens, Katolik Malisorlardan asker toplamaya çalıştı. Müslüman Arnavutlar, Arnavutluk'un başına Müslüman bir Prens geçmesini istiyorlardı. Ancak Prens ve hükümeti bu isyanı silah zoruyla bastırmaya kararlıydı. (Heaton-Armstrong 2005: 91).

Prens Vid'in gelişi Arnavutluk'ta bir dizi isyana yol açmıştı. Bazı Müslüman Arnavutlar kendilerinin Osmanlı vatandaşı olduğunu söylediler ve Büyük güçlere kendilerini eskisi gibi Osmanlı yönetimi ile birleştirmeleri gerektiğini söylediler. (Nosi 2007:321). İbrahim Temo'ya göre Arnavutluk'ta İttihatçıların desteğiyle Tiran ve Şiyak taraflarında Prens aleyhine ayaklanan Arnavutlar ile Draç ve Avlonya kuvvetleri arasında çatışmalar başlayınca Prens'in halası olan Romanya Kraliçesi Elisabeth, yeğenine yardım için bölgeye bir Romen taburu ve Temo'nun başkanlığında bir Kızılhaç heyeti gönderdi. Ayrıca pansuman, cerrahiye alet takımları, süt, et, sebze konserveleri, çorba paketleri vb. de gönderdi. Draç, Arnavutlar tarafından kuşatıldı. Prens Hükümeti Temo'yu geçici olarak sıhhiye müdürü tayin etti. İsyancılar hükümetle barışmak için bir heyetin Şiyak'a gönderilmesini istemişti. Tepedelenli Mehmed Darala Paşa, eski Priştine mebusu Hasan Bey ve Arnavut reisi İsa Buletina (Boletin) geldi. Hasan Bey, I.Dünya savaşının ilânı üzerine maiyetini alarak Sırpı vurmak ve Osmanlı hükümetine yardım etmek için yola çıktı. Hasan Bey'in yerine ise Şiyak'a Temo gitti. Fakat Arnavutlar, Prens Vid'in hükümette oldukça anlaşılabilir olmadığını söylediler ve Prens'in Arnavutluğu terk etmesini şart koştu. (Demirbaş 1987: 229-230). Jane Sandanski gibi Bulgar komitecileri Sırp ve Karadağ emellerine karşı Arnavut reislerinden İsa Boletin ve Bayram Curi gibilere destek vermişlerdi. Ancak Sofya'daki Avusturya hükümetinin temsilcisi Prens Vid'e karşı yapılacak siyasi ve askeri girişimlere karşı Bulgar yetkililerini uyarıyordu. (Asani&Prishtina 2014: 164). Hanioglu'na göre Arnavutluk'taki hükümet aleyhtarı hareketler üzerine Prens Vid'in kurtarılması için Temo, Romanya hükümeti tarafından Draç'a gönderilmişti. (Hanioglu 2000: 355).

Yüzbaşı Cemal Savaşkan ve destekçileri, Prens'in kuvvetlerine karşı Makiler ile Kırçışte arasında çarpıştı. "Biz İslam'a bağlıyız, prens ise gâvurdur." şeklinde bir propaganda yaptılar. Yüzbaşı Cemal 3 günlük bir çatışmadan sonra "Arnavutluk Milli İslam Hükümeti" kurduğunu, Draç'a kadar tüm Arnavutluğun kendilerine katıldığını iddia etti. Tiran'da toplanan meclis ise hükümet kurma işine başladı. (Emiroğlu 1996: 31-32). Bir hükümet-i İslamiye isteyen Arnavutlara karşı şöyle bir propaganda yapılmıştır: "Osmanlı padişahı böyle istiyor, bu iş İslamiyet icabıdır, İslam padişahının selâmı vardır, siz kalkar ve isyan ederseniz İslam halifesi oğlunu gönderecek, Sultan Abdülhamit oğlunu Draç'a göndermiş, ne duruyorsunuz." (BOA.DH.EUM.VRK. D:16 G:35). Vid'e karşı harekete geçen isyancılar; Osmanlı yönetiminde kalınmasını, Müslüman kökenli bir prensin atanmasını, resmi dilin Osmanlı Türkçesi olmasını, Osmanlı bayrağının kullanılmasını istiyorlardı. (Elsie 2012: 376-377).

18 Mart tarihinde Arnavutluk'ta, Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Turhan Paşa'nın kabinesi göreve başladı. (Pearson 2004: 60). Yeni kurulan Arnavutluk hükümetin otoritesi Debre

sancağının sınırlarını hiçbir zaman aşmadı. Orta Arnavutluk'ta yönetimi Esat Paşa ele geçirdi ve diğer bölgeler ise kısa sürede komşu ülkelerin işgaline uğradı. (Clayer 2013: 550).

3.Esat Toptani'nin Siyasi Faaliyetleri

Bir görüşe göre Esat Paşa'nın entrikalarıyla gizli komiteciler harekete geçti. Rus ve Sırp yardımıyla prensin yönetimi Arnavutluk'ta ancak 1,5 yıl sürebildi. (Tansu 1970: 191). Esat Paşa, öncelikle Arnavutluk'ta cihat ilan ettiğini halk arasında duyurdu. (BOA.HR.SYS. D:2391 G:12). Esat Paşa, Prens Vid'i devirmek amacıyla bir isyan çıkartmak için İtalya'dan maddi yardım aldı. Ancak planı ortaya çıkınca 19 Mayıs 1914 günü tutuklandı. Esat Paşa, vatana ihanetten yargılanarak idam cezasına çarptırıldı. İtalyan hükümetinin devreye girmesiyle İtalya'ya sürgün edildi. (Ayışığı 2011: 8). Hakikatte Vid yerine Arnavut prensi olmak isteyen Esat Paşa, Prens Vid'in Avusturya ve Almanya yanlısı siyasetinden rahatsızlık duyan İtalyan hükümetinin sağladığı destekle bir harekete girişmiş, ancak bu durum ortaya çıkınca Esat Paşa'nın evi kuşatılıp bombalanmış, İtalyan bakan buna müdahale etmiş, Esat Paşa ve ailesi Avusturya savaş gemisine bindirilmiş, Arnavutluğa bir daha ayak basmayacağı sözüyle sınır dışı edilmiştir. (Story 2009: 274).

Katolik Arnavutlar bir ara Paris'te bulunan Esat Paşa'yı prens ilan etmek arzusuyla Draç'a çağırdılar. (BOA.HR.SYS. D:2441 G:2). İtalya'da bulunan Esat Paşa, prensin Arnavutluk'tan ayrılmasından sonra Sırbistan'da Arnavutlar'dan kurduğu bir birlikle Draç'a gitti ve hükümetin başına geçti. (Acaroğlu 2006: 31). Tiran müftüsü Musa Kazım Efendi kumandasındaki birlikler Draç'a taarruza geçmişti. Esat Paşa, Debre yoluyla yanındaki birkaç yüz kişiyle Draç'a gelerek Arnavutluk başkanlık sarayını ele geçirdi. Esat'ın tehdidi altında kalan meclis ise istemeyerek olsa da Esat'ın meclis reisliğini kabul etti. Bunu müteakip Esat, bir beyanname neşrederek bir vatandaş gibi geldiğini halkın kararına itaat edeceğini bildirdi. (Emiroğlu 1996: 32-33). Esat'ın emrinde 150 süvari ile 4000 piyade asker bulunuyordu. Birkaç subayı ve 5 adet topu vardı. Bir topu Karadağ Kralı göndermişti. (BOA.HR.SYS. D:2408 G:26). Prens Vid'in ülkeden ayrılmasından sonra Draç'ta direnişçilerin önderliğine geçen Esat Paşa, kendisini Merkezi Arnavutluk Hükümeti'nin yeni başkanı olarak ilan etti. (Jacques 1995: 359). Esat Paşa hukuki temsil yetkisi tartışılrsa da I.Dünya harbinde hiçbir yasal güvence almadan İtilaf devletlerine yaklaşarak Osmanlı Devleti, Almanya ve Avusturya'ya savaş ilan etmiş ve daha sonra Arnavutluk kendi müttefiklerince işgale uğramıştır. (Özcan 2011: 23). Bu sıralarda Atina'daki Osmanlı Sefiri Galip Bey, Arnavutluk'taki hükümet boşluğu sorununa bir çözüm bulunmasını istemiştir. (BOA.HR.SYS. D:2106 G:8). Esat Paşa, II.Abdülhamit'in oğlu Şehzade Burhanettin'in prens olmasını isteyen bir Osmanlı heyetini geri çevirdikten sonra Arnavut Milli Meclis ile arası bozuldu. Sırbistan hükümeti, Esat Paşa'ya askeri yardımda bulundu. Nisan 1915'te Draç kuşatmasını Sırp yardımıyla yenilgiye uğratan Esat Paşa, asileri idam etti. Arnavutluk artık birçok yerde işgal altındaydı ve devam eden isyanlar üzerine Esat Paşa 27 Ocak 1916'da ülkeden kaçtı. (Ayni 1997: 277). 23-27 Şubat 1916 tarihleri arasında Avusturya kuvvetleri İşkodra ve Draç'ı işgal edince Arnavutluk Geçici Hükümeti İtalya'ya sığındı. (Karal 1999: 479). 1920 yılında Paris'te Esat Paşa, bir Arnavut milliyetçisi olan Avni Rüstemi tarafından öldürüldü. (Çetiner 1966: 14).

4.Birinci Dünya Savaşı ve Prens Vid

I.Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile birlikte Prens'in karşısına yeni meseleler çıktı. Avusturya ile Sırbistan harbe başlayınca Avusturya hükümeti kendi ordusunda savaşması için Prens'ten Arnavut askerler talep etti. Prens, Londra'daki Büyükelçiler Konferansı sonucunda varılan anlaşma gereği tarafsız olduklarını söyleyerek Avusturya'nın isteklerini reddetti. (Kola 2003:16). Bunun üzerine kuzeyden Arnavutluk topraklarına Avusturya ordusu girerek Avlonya'yı ve Arnavutluk sahillerini kuşattı. Fransız ve İngiliz kuvvetleri ise Makedonya tarafından Arnavutluk sınırına ilerlediler. (Tansu 1970: 191). Osmanlı idaresinin Peşte şehbenderliği; Müslüman Arnavutların işgalci subaylarca zorla askere alındıklarını ve askere gitmek istemeyenlerin kurşuna dizildiklerini ve evlerinin yakıldığını haber vermiştir. (BOA.HR.SYS. D:2403 G:89). Eski Priştine mebusu Hasan Bey'in ve Jandarma Yüzbaşı Derviş Bey'in, Avusturya ordusu için Müslüman Arnavutlardan gönüllü topladıkları iddia edilmiştir. Hatta bu büyük hizmetinden dolayı Hasan Bey'e bir nişan verilmiştir. Genç Arnavutları Osmanlı ordusunda çalışacakları ya da Romanya'da polis veya jandarma olacakları şeklinde kandırılmışlardır. Avusturya ordusuna katıldıklarını anlayan Arnavutlar, silahlarını bırakarak Osmanlı ordusuna katılmak istediklerini söylemişlerdir. (BOA.HR.SYS. D:2433 G:35). Prens'in siyasi karışıklıklar ve isyanlara rağmen Arnavutluk'ta kalmak istediğini Roma Sefiri Nabi Bey bildirmiş ve Arnavutluğun başkentine yönelen asilerin kısa bir sürede dağılacığını söylemiştir. (BOA.DH.EUM.EMN. D:116 G:37).

Arnavutluğu zahirde Prens yönetmekte ise de gerçekte İşkodra'da ikamet eden bir İngiliz amirali olan Sir Cecil Burney yönetiyordu. (Sloane 2008: 147). I.Dünya savaşının arifesinde Vid hükümetinin otoritesi Debre ve Avlonya'da sınırlanıyor ve pek çok problem çözülemiyordu. I.Dünya savaşı patlak verdiğinde Prens, Arnavutluk hükümetinin tarafsızlığını ilan etti. Yabancı uzmanlar ülkeyi terk etti. Avusturya yönetimi, Prens'in hükümetine ödemekte olduğu 75 milyon franklık yardımı kesti. İktidarı için gerekli olan maddi destekten yoksun kalan Prens Vid, 3 Eylül 1914 tarihinde bir İtalyan savaş gemisiyle

Arnavutluk'tan ayrıldı. Böylece Arnavut halkı bir kere daha iç anarşiye ve yabancı orduların işgaline terk edildi. (Castellan 1995: 393). Bir iddiaya göre; Prens'e karşı hareket eden asiler bazı yerleri işgal edince İtalyan yetkililer Prens'i Arnavutluk'u terke mecbur etmek için maddi desteği kestiler. (BOA.DH.EUM.VRK. D:13 G:43). Aslında Prens, muhalif Arnavut gruplarca kuşatıldığı için kaçmak zorunda kalmıştır. (Süssheim 1997: 591). Çünkü Vid'in kuvvetleri, Osmanlı yanlısı muhaliflerle çıkan çarpışmada yenilgiye uğramıştı. (Batakovic 1991: 65). Ayrıca Arnavutluk'ta görev yapan Uluslararası Komisyon Üyeleri; Prens Vid'e ülkeden ayrılması gerektiği tavsiyesinde bulunmuşlardı. (Skendi 1967: 11-12). Prens, başlangıçta tahtını kurtarmak amacıyla Viyana'ya gitmek istedi. (Steiner vd. 2003: 232). I.Dünya harbinin başlamasıyla Prens Vid, zaten zayıf olan otoritesinin üstüne bir de uluslararası mali ve siyasi desteği de yitirdi. (Elsie 2004: 8).

Prens Vid, hükümetine atadığı birçok kişiyi iyi seçememişti. Çünkü hiçbiri Arnavutluk'ta yaşamamıştı ve Arnavutluğu tam olarak bilmeyen kişilerdi. Arnavut kökenlileri devlet görevlisi olarak atamaması halk nezdinde büyük bir problem olarak görülmüştü. (Löhr 2010: 194). Prens, şahsen Arnavutluğun siyasi kaosu ve idari zorlukları ile baş edebilecek tecrübeden yoksundu ve artık kendisi de sabredemiyordu. (Vickers 1995: 85). Prens Vid giderken 3 Eylül 1914 tarihinde yayınladığı bir beyanname; Arnavutluk'ta ihtiyaç duyulan ıslahatın tatbikine yanaşmadığını, kendi hükümetine itimat edilmediğini, kendi memleketleri aleyhine isyan edildiğini, bir müddet Arnavutluk'tan uzak kalma lüzumu gördüğünü ve bu geçici ayrılığı sırasında Uluslararası Komisyon'un Arnavutluğu yöneteceğini ifade etmiştir. (Süreyya Bey 2009: 253). Böylece durumu iyice belirsizleşen ve korumasız kalan Prens'in Arnavutluk'taki idaresi I.Dünya Savaşı yüzünden kısa sürede çöktü. 22 Ağustos'ta görevden alınan Duncan Heaton-Armstrong, önceden Prens'in çocuklarıyla beraber İtalya'ya gitti. Prens ise isyancıların güç kazanması üzerine 3 Eylül 1914 tarihinde eşiyile birlikte İtalya'ya gitmek zorunda kaldı. (Heaton-Armstrong 2005: 172,181). Heaton-Armstrong, İngiltere'ye dönmek için Prens'in yardımıyla gerekli izni almıştı. Ancak Almanlar, onun Arnavutluğa dönerek İngiliz yanlısı olan kuzeydeki bazı kabileleri Almanya aleyhine ayaklandırabileceğini düşündüler. Bu sebeple Münih'te gözaltına alınarak 1916 yılı Ocak ayına kadar bir savaş esiri olarak tutuldu. Prens Vid ise ona hiçbir şekilde yardım edemedi. (Kocatürk 2011: 430). Prens Vid giderken Avlonya'daki yerel hükümetle beraber hareket eden Arnavut isyancılar Draç'a girmişti. (BOA.DH.EUM.1.ŞB. D:15 G:4). Prens Vid'in Alman ordusuna yeniden katılmak için Alman İmparatoruna yazılı olarak müracaat ettiği haberi duyuldu. (BOA.DH.EUM.5.ŞB. D:4 G:20). Prens Vid'den hemen önce Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan eden İsmail Kemal, 1919 senesinde İtalya'nın Perugia şehrinde sürgündeyken vefat etmiş ve naaşı Avlonya şehrindeki Bektaşî tekkesine getirilerek defnedildi. (Şemsi Paşa 1995: 209).

Sonuçta Prens Vid çok kısa bir saltanat sürdü. (7 Mart 1914-3 Eylül 1914) Ancak Arnavutluk'un prensi unvanını "*Kruja Kontu*" adıyla kâğıt üstünde 1925 yılı Ocak ayına kadar sürdürdü. Prens Vid 1945 senesinde Predal'da (Romanya) öldü ve Bükreş'teki Lutheran kilisesine defnedildi. (en.wikipedia.org, 26.01.2016).

I.Dünya savaşı sırasında Sırp ve Yunan hükümetleri arasında Arnavut topraklarını bölüşmek için görüşmeler yapıldı. (Macmillan 2004: 353). Arnavutluğa hududu olan devletler, I.Dünya savaşının patlak vermesiyle birlikte Arnavutluk'tan bir şeyler koparmaya çalıştı. Karadağ kuzeybatıda İşkodra'yı, İtalya orta batı sahili Avlonya'yı, Sırbistan, Tiran bölgesini, Avusturya ise orta Arnavutluk bölgesini işgal etti. Bütün bu işgaller, Arnavutların yönettiği bölgenin daralmasına neden oldu. (McCarthy 2008: 282). Yunan kuvvetleri güney Arnavutluk bölgesini (Berat ve Korça'yı) işgal etti. (Kola 2003: 16). İşgalden önce Korça'da Yunan yanlıları provokatif olaylar çıkartmıştı. (Swire 1971: 170). Düzeni sağlamak iddiasıyla Yunan ordusu, Saranda limanına asker çıkardı (24 Ekim 1914) ve Ergiri ile Görice sancaklarını işgal etti. (Acaroğlu 2006: 31). Berlin ve Roma büyükelçilerinin Kasım 1914 tarihindeki sözlerine göre; Yunan ordusu Kuzey Epir'i işgal etmişti. (BOA.DH.EUM.1.ŞB. D:14 G:7_1). Sırbistan hükümeti Adriyatik denizine çıkmak ve liman sahibi olmak için Arnavutluğun bir kısmını ilhak etme isteğindedi. (BOA.HR.SYS. D:2437 G:33). Adriyatik'teki güvenliği sağlamak için İtalyan ordusu 30 Ekim 1914 tarihinde Avlonya limanına giriş-çıkışı kontrol eden Sazan Adasını, 16 Aralık'ta da Avlonya limanını işgal etti. İtalya gizli anlaşmayla, Arnavut toprağı (Sazan ile Avlonya) karşılığında I.Dünya harbine taraf olarak girdi. (Süreyya Bey 2009: 54). Sonuçta Arnavut toprakları altı devletin işgali altına girdi. (Fischer 2007: 5). Bir arşiv belgesindeki değerlendirme şöyledir: "*Arnavut halkı zincire vurulmuş bir esir gibi muhâsımlar arasında elden ele geçmektedir.*" (BOA.HR.SYS. D:2447 G:35). Eski Arnavutluk Dışişleri Bakanı olan Müfit Bey, Prens Vid'in ülkeden ayrılmasıyla Arnavutluk'ta huzurun sağlanması için Müslüman kökenli bir prensin atanması gerektiğini söylemiştir. (BOA.DH.EUM.VRK. D:13 G:21).

I.Dünya harbi sona erince İtalyanlar kalan tüm Arnavut topraklarını (Görice ve İşkodra) Fransızlarla birlikte işgal etmişlerdir. (Wolff 1956: 100). Daha sonra İtalyanlar, Avusturya ve Bulgar kuvvetlerinin Arnavutluğa yaptığı taarruzlara karşı duramayarak geri çekildiler. (BOA.HR.SYS D:2111 G:9-9). Bulgar işgalindeki Arnavut topraklarında Bulgar görevlilerin Müslüman nüfusu imha politikası izledikleri iddia edilmiştir. (BOA.HR.SYS. D:2395 G:2).

Bir grup Arnavut kendilerine Londra konferansı neticesinde vaat edilen bağımsızlık ve Arnavutların yaşadıkları toprakların birleştirilmesi meselelerini gündemde tutmak için bir Arnavut komitesi teşkil ettiler. (BOA.HR.SYS. D:2441 G:33). I.Dünya Savaşı'nın sonuna doğru İtalyan ordusu Avusturya işgalindeki Arnavut topraklarını istila ederek 1918 yılı sonunda Arnavutluğun çoğunluğuna sahip oldu ve güney Arnavutluk'ta Yunanistan ile karşı karşıya geldi. (Fischer 2002: 135). Falaschi, İtalyan ordusunun Arnavutluğu işgal etmesinin sebebinin bir tür sömürgecilik olmadığını, Arnavutluk topraklarının Yunan ve Sırp devletleri arasında paylaşılmasını önlemek olduğunu iddia etmiştir. (Falaschi 1985: Bkz.). 1913'ten itibaren Floransa Protokolü ile Arnavutluğun sınırları belirlenmeye çalışılıyordu.(Chekrezi 2015: 119). Ancak ne Londra ne de Floransa anlaşmaları milliyetçi Arnavutları tatmin etmiyordu, çünkü küçük ve zayıf bir Arnavutluk tesis edilmesi öngörülüyordu. (BOA.HR.SYS. D:2447 G:35). Ayrıca Arnavutluğun sınır meseleleri 1925'lere kadar devam etti. (Castellan 1995: 392). Sonraki yıllarda iki siyasi lider öne çıktı. Birincisi ABD'de Ortodoks Arnavut göçmenlerden liberal Piskopos Fan Stilian Noli'dir. İkincisi ise Ahmet Zogu'dur. Zogu, 1925'te Noli hükümetini çekilmeye mecbur etti ve II.Dünya savaşına kadar Arnavutluğun siyasi hayatına hakim oldu. (Wachtel 2009: 112).

5.Prens Vid'in İktidarının Hususiyetleri

10 Ağustos 1913'te Arnavutluk Devleti, Alman prensi Vid'in hükümleraltında bağımsız oldu. (Tufan vd. 2014: 16). Prens William Wilhelm Wied (Vid), I.Giom ismiyle Arnavutluk tacını giyerek tahta çıktı ve Draç şehrini hükümetinin başkenti ilan etti. (Logorecci 1977: 49). Ancak Prens'in ilk hatasının hükümeti Draç'ta kurması olduğu söylenir. Çünkü Katolik Arnavutlar İşkodra'yı başkent olarak görmek istiyorlardı. (Löhr 2010: 193-194). Prens Vid, iktidarını ve otoritesini Draç ve Avlonya dışına çıkaramadı. Orta Arnavutluk bölgesi isyancı grupların kontrolündeydi. Güney Arnavutluk bölgesinde Yunan çeteleri hâkimiyet kurmuştu. Debre'yi Sırp ordusu işgal etmişti. Dağlık kesimlerde yerel Arnavut beyler hâkimiyet kurmuştu. (Pacukaj 2013: 769).

Prens Vid iktidarı sırasında siyasi sorunlar, çekişmeler ve isyanlarla karşılaştı. Avusturya hükümetinden ve diğer büyük güçlerden vaat edilen maddi yardımı göremedi. I.Dünya savaşı başladıktan sonra 3 Eylül 1914'te Arnavutluk'tan kaçmak zorunda kaldı. (Bayur 1991: 344). Osmanlı makamlarına göre Prens kendi arzusuyla Arnavutluğu terk etti. (BOA.DH.EUM.3.ŞB. D:1 G:41). Prens Vid, çok istemesine rağmen bir daha Arnavutluk tahtına oturamadı. (Helmreich 1969: 334). "*Kısa süren hükümleraltında prens tamamıyla siyasi çekişmelerin kurbanı oldu. Prens, şerefli bir insandı, görevini ifa için elinden geleni yaptı, ama Golyat'a karşı savaşırken elinde sapanı ve hatta bir çakıl taşı bile bulunmayan Davut gibiydi. Rus hükümeti, Sırp ve Karadağlı istilacıların koruyucusuydu. Kral Konstantin, Helen ülkesinin sınırlarını genişletmeyi arzuluyordu. Esat Paşa ise zengin bir ülkeyle çalışmak istiyordu.*" (Herbert 1999: 129).

Almanya'nın Roma Elçisi (Dışişleri Bakanı) Gottlieb von Jagow (1913-1916); Vid'in Arnavutluğa prens seçilmesinin uygun ve doğru bir karar olmadığını ifade etmiştir. Çünkü Prens Vid, halkla iç içe olmamış, kendini halka göstermemiş ve hatta Arnavut halkının karşısına hiç çıkmayıp sarayında oturmuştur. Devlet işlerini başbakanına bırakmıştır. (Löhr 2010: 195). Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Berchold ve İtalya Dışişleri Bakanı San Giuliano'nun, Prens Vid'in bu zorlu Arnavutluk görevinin üstesinde gelme becerisi konusunda yoğun şüpheleri vardı.(Sulo 2013: 723). Prens Vid'in hâlihazırda siyasi bir başarısı ve maddi olanakları yoktu. (Faja 2013: 715). Vid, zayıf karakterli bir kişilik olduğu halde Büyük devletlerin ortak kararıyla atanmıştı. ("*Raps Albania Rule A New*" 1914: 5). Prens, Arnavutluk işlerinde tecrübesizdi, ne siyasi entrika ne de diplomasi bilmezdi. (Zickel vd. 1994: 23).

İsmail Kemal'e göre; Prens Vid'in Arnavutluk'taki durumla ilgili yeterli bilgisi yoktu, meselelerin vahametinin hiç farkında değildi, yorum yapmaktan ve soru sormaktan aciz idi, başkenti ilan ettiği Draç'ta kısıp kaldı, zamanla otoritesini kaybetti ve kendisine verilen 10 milyon frankı boşuna harcadı, battığını anlayan bir spekülâtör gibi ülkeyi terk etmekten başka yapabileceği bir iş kalmadığı için Arnavutluk'tan ayrıldı. (Story 2009: 275-276). Osmanlı Devleti'nin Roma Büyükelçisi Nabi Bey'in 27 Haziran 1914 tarihinde Babialı'ye bildirdiğine göre; durumu gittikçe güçleşen Prens Vid ülkeden ayrılırsa İtalyanlar Mısır Prensi Fuat Paşa'nın adaylığını ileri sürmeyi düşünüyordu. Ancak Avusturya hükümeti bu fikre karşıydı. (Bayur 1991: 344). Vid, Arnavutluk'ta nüfuz ve otorite sahibi olan Arnavut reisler karşısında başarılı olamadı.(Tomes 2011: 52). Prens'e göre Türkler, Arnavutluk muntkasında bir misafir gibi kalmışlar ve yüzlerce sene lakayt hareket etmişlerdir. Osmanlıların güçlüyken bile Arnavutlara karşı bu kadar hoşgörülü olması akıl ve mantığın kolayca kabul edemeyeceği bir durumdur.(Kutay 1982: 1003).

Sonuç

Arnavutluk 1913 yılında bağımsız bir prenslik olarak Büyük devletler (İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Rusya) tarafından meydana getirildi ve Arnavutluk tahtına Alman kökenli Prens Vid çıkarıldı. Ancak Vid, Arnavutluk'taki siyasi otoritesini tam olarak kuramadığı için birçok yerde isyanla ve muhalefetle karşılaştı. Ona en çok sorun çıkarıcılar Avusturyalı ve İtalyalı diplomatlar ile Arnavut Beyi Esat Toptani gibi Arnavut beyler olmuştur. I.Dünya Harbi başlayınca Avusturya ordusu Vid'ten

yanında savaşması için Arnavut askerler istedi. Ancak Vid Arnavutluk'un tarafsızlığını gerekçe göstererek bu talebi reddetti ve böylece Avusturya hükümeti de Vid'e vaat ettiği maddi desteği kesti. Sonuçta birçok açıdan sıkışan Prens Vid, 3 Eylül 1914 tarihinde yeniden Arnavutluğa döneceği ümidiyle ülkeyi terk etmek zorunda kaldı.

I.Dünya Harbi sırasında Arnavutlar fiilen hiçbir İtilaf ve İttifak devleti ile savaşmadığı halde; Arnavutluk toprakları Yunan, Bulgar, Sırp, Karadağ, İtalyan ve Avusturya ordularının işgaline uğradı. 1917 yılında Prens Vid Arnavutluk'taki iktidarını değerlendirdiği bir bildiri yayınladı. I.Dünya Savaşı boyunca Alman ordusunda görev yaptı. Savaş bittikten sonra Prens Vid, Arnavutluğa geri dönebileceğini zannediyordu fakat savaştan Almanya'nın yenilgiyle çıkması onun Arnavut tahtına tekrar çıkma düşüncesini imkânsız hale getirdi. Prens Vid'den sonra Arnavutluğu birçok kişi yönetti. Esat Toptani, Turhan Paşa, Süleyman Delvina, Fan S.Noli, Ahmet Zogu, III.Vittorio Emanuele, Francesco Jacomoni di San Savino, Alberto Pariani, Mehdi Fraşeri, Ömer Nishani, Enver Hoca gibi. 18 Nisan 1945 tarihinde Prens Vid, Romanya'da (Predeal) vefat etti.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

- BOA. DH.EUM.1.ŞB. D:14 G:7_1. 5 Kasım 1914.
BOA. DH.EUM.1.ŞB. D:15 G:4. 15.L.1332.
BOA. DH.EUM.3.ŞB. D:1 G:41. 12.L.1332.
BOA. DH.EUM.5.ŞB. D:4 G:20. 4.M.1333.
BOA. DH.EUM.EMN. D:116 G:37. 21.Ş.1332.
BOA. DH.EUM.VRK. D:16 G:35. 25 Nisan 1332.
BOA. DH.EUM.VRK. D:13 G:21. 17.N.1332.
BOA. DH.EUM.VRK. D:13 G:43. 07.L.1332.
BOA. DH.SAİD.d. D:4/346-347.
BOA. HR.SYS. D:2106 G:8.
BOA. HR.SYS. D:2111 G:9-9. 26 Kanun-u Sani 1916.
BOA. HR.SYS. D:2391 G:12.
BOA. HR.SYS. D:2395 G:2. 22 Eylül 1916.
BOA. HR.SYS. D:2403 G:89. 24 Teşrin-i evvel 1914.
BOA. HR.SYS. D:2408 G:26. 26 Mart 1915.
BOA. HR.SYS. D:2433 G:35. 4 Mayıs 1917.
BOA. HR.SYS. D:2437 G:33. 8 Temmuz 1917.
BOA. HR.SYS. D:2441 G:2. 22 Eylül 1917.
BOA. HR.SYS. D:2441 G:33. 3.10.1917.
BOA. HR.SYS. D:2442 G:33. 14 Muharrem 1336 (31 Teşrin-i evvel 1333).
BOA. HR.SYS. D:2447 G:35. 1 Şubat 1918.

2.Süreli Yayınlar ve Ansiklopedi Maddeleri:

- "Albania's Ruler, Prince William of Wied Accepts Crown", *The Straits Times*, 24 March 1914, s.3.
"Arnavutluk Hakkında", *İkdam*, 3 Ocak 1913, s.1.
Asani, Skender; Phristina, Mehmet (2014). *SEEU Review*, London Ambassadors Conference: 100 Years Later: 1913-2013 One Century Later: Special Edition, C.10, S.1, s.157-165.
"British Officer Saves Durazzo", *Daily Express*, June 17, 1914, s.1.
Buchberger, Carl (1973). *"Erinnerungen Aus Meinen Albanischen Jahren 1911-1914"*, Translated by Robert Elsie, *Studia Albanica*, C.10, S.1, Tiran, s.215-256.
Dillion, E.J.P. "Albania" *Contemporary Review*, July 1914, s. 9.
Elsie, Robert (2004). *Historical Dictionary of Albania*. USA: The Scarecrow Yayınları.
Elsie, Robert (2012). *A Biographical Dictionary of Albanian History*, New York: I.B. Tauris Yayınları.
Faja, Xhoana (2013). "Wilhem Wied and the Movement of Northern Epirus: The Protocol of Corfu", *Mediterranean Journal of Social Sciences, MCSEER Publishing*, C.4 S.10, Rome Italy, October, s.715-721.
Hanioglu, Şükrü (2000). "İbrahim Temo (1865-1945)", *TDV. İA.*, C.21, s.354-355.
Işın, Ekrem; Kara, İsmail (der.) (2013). *Yaşanları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C.1. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Pacukaj, Sokol. (2013). "The Independence of Albania", *Mediterranean Journal of Social Sciences, MCSEER Publishing*, C.4 S.11, Rome Italy, October, s.763-769.
"Raps Albania Rule A New", *Chicago Tribune*, July 3, 1914, s.5.
Sulo, Gea (2013). "William Wied, Prince of the Albanians-When, Why and How?", *Mediterranean Journal of Social Sciences, MCSEER Publishing*, C.2 S.9, Rome Italy, October, s.721-727.
Süssheim, Karl (1997). "Arnavutluk", *MEB. İA.*, C.I, Eskişehir: MEB. Yayınları. s.573-592.
Tasvîr-i Efkâr, No:964, 30 Kânûn-ı evvel 1329.

3. Araştırma-Tetkik Eserler:

- Acaroğlu, M.Türker (2006). *Balkanlar'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*. İstanbul: IQ Yayınları.
Alpan, Necip P. (1975). *Tarihin Işığında Arnavutluk*. Ankara: Kardeş Yayınları.
Anderson, M.Smith (2001). *Doğu Sorunu 1774-1923*, çev.İdil Eser. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Avlonyalı Süreyya Bey (2009). *Osmanlı Sonrası Arnavutluk 1912-1920*, Haz: Abdülhamit Kırmızı. İstanbul: Klasik Yayınları.
Ayışığı, Metin (2011). "Mareşal Ahmet İzzet Paşa'nın Arnavutluk Tahtına Adaylığı Meselesi", *5.Uluslararası Güney-Doğu Avrupa Türkoloji Sempozyumu*, 13-16 Nisan Prizren.
Ayni, Mehmet Ali (1997). *Ulusçuluk*, Der: Nezh H.Neyzi. İstanbul: Peva Yayınları.

- Batakovic, Dusan T. (1991). "Serbian Government And Essad-Pasha Toptani", Belgrad: The Serbian Academy of Sciences And Arts, *Academic Conferences*, C.LXI, S.20, s.57-78.
- Bayur, Yusuf Hikmet (1991). *Türk İnkılabı Tarihi*, C.II, K.II. Ankara: TTK. Yayınları.
- Castellan, George (1995). *Balkanların Tarihi 14-20.Yüzyıl*, çev:Ayşegül Yaraman. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Chekrezi, Constantin Anastasi (2015). *Albania Past and Present*. USA: BiblioLife Yayınları.
- Clayer, Nathalie (2013). *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri*, çev:Ali Berktaş. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetiner, Yılmaz (1966). *Bilinmeyen Arnavutluk*, İstanbul: İstanbul matbaası.
- Çetiner, Yılmaz (1994). *Şu Bizim Rumeli*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Demirbaş, Bülent (1987). *İbrahim Temo'nun İttihad ve Terakki Anıları*, İstanbul: Arba Yayınları.
- Durham, M.Edith (2001). *Albania and The Albanians: Selected Articles And Letters 1903-1944*, Ed: Bejtullah Destani. London: The Center for Albanian Studies.
- Emiroğlu, Kudret (1996). *Arnavutluk'tan Sakarya'ya Komitacılık Yüzbaşı Cemal'in Anıları*, Ankara: Kebikeç Yayınları.
- Falasci, Renzo (1985). *Ismail Kemal Bey Vlora: il Pensiero e L'opera Attavverso i Documenti Italiani*, (Ismail Kemal Bey, His Thoughts and Work From The Italian Documents), Rome.
- Fischer, Bernd Jürgen (2002). "Perceptions and Reality in Twentieth-Century Albanian Military Prowess", *Albanian Identities Myth and History*, London: C.Hurst&Co. Ltd. Yayınları.
- Fischer, Bernd Jürgen (2007). *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*, USA: Purdue University Yayınları.
- Guy, Nichola C. (2010). *The Birth of Albania: Ethnic Nationalism the Great Powers of World War I and the Emergence of Albanian Independence*. London: I.B. Tauris Yayınları.
- Hayta, Necdet (2008). *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu Londra Büyükelçiler Konferansı*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Heaton-Armstrong, Duncan (2005). *The Six Month Kingdom: Albania 1914*, Edited by Gervase Belfield&Bejtullah Destani. London: I.B. Tauris Yayınları.
- Heinzelmann, Tobias (2004). *Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu*, Çev:Türkis Noyan. İstanbul: Kitap Yayınları.
- Helmreich, Ernst Christian (1969). *The Diplomacy Of The Balkan Wars 1912-1913*. Cambridge: Harvard University Yayınları.
- Herbert, Aubrey (1999). *Ben Kendim Osmanlı Ülkesine Son Seyahatler*, ter:Yılmaz Tezkan. Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları.
- Hodgson, John (2000). "Edith Durham: Traveller and Publicist", *Black Lambs and Grey Falcons Women Travelling In The Balkans*, Ed:John B.Allcock&Antonia Young, USA: Berghahn Books Yayınları.
- Jacques, Edwin E. (1995). *The Albanians, An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*, North Carolina: McFarland & Co. Yayınları.
- Jelavich, Barbara (2006). *Balkan Tarihi 20.Yüzyıl*, C.II, çev:Z.Savan-H.Üğür. İstanbul: Küre Yayınları.
- Karal, Enver Ziya (1999). *Osmanlı Tarihi*, C.IX. Ankara: TTK. Yayınları.
- Kazım, Hüseyin (1330). *Arnavutlar Ne Yaptılar?* İstanbul: Yeni Turan matbaası.
- Kırmızı, Abdulhamit (2014). *Avlonyalı Ferid Paşa: Bir Ömür Devlet*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Kocatürk, Önder (2011). *Osmanlı-İngiliz İlişkilerinin Dönüm Noktası 1911-1914*, C.2, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kola, Paulin (2003). *The Search for Greater Albania*. London: C.Hurst&Co. Publishers Yayınları.
- Kutay, Cemal (1982). *Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*, C.XVII. İstanbul: Alioğlu Yayınları.
- Logorecci, Anton (1977). *The Albanians: Europe's Forgotten Survivor*, London: Westview Yayınları.
- Löhr, Hanns Christian (2010). *Die Gründung Albanien: Wilhelm zu Wied und die Balkan-Diplomatie der Grossmächte, 1912-1914*. Frankfurt: Peter Lang Yayınları.
- Macmillan, Margaret (2004). *Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikâyesi*, çev:B. Dişbudak. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- McCarthy, Justin (2008). *Osmanlı'ya Veda İmparatorluk Çökerken Osmanlı Halkları*, Çev:Mehmet Tuncel. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Nosi, Lef (2007). *Dokumente Historike 1912-1918*, Tiran: Akademia e Shkencave e Shqipërisë Instituti i Historisë Yayınları.
- Özcan, Halil (2011). *Atatürk Dönemi Türkiye-Arnavutluk İlişkileri 1920-1938*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Öztuna, Yılmaz (2005). *Devletler ve Hanedanlar Avrupa Devletleri*, C.IV. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztuna, Yılmaz (2006). *Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı*, İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.
- Pearson, Owen (2004). *Albania and King Zog: Independence Republic and Monarchy 1908-1939*, New York: I.B. Tauris Yayınları.
- Popoviç, Aleksandre (1995). *Balkanlarda İslam*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Rohde, Hans (1932). *Asya İçin Mücadele I.Kitap: Şark Meselesi*, çev:Binbaşı Nihat. İstanbul: Askeri matbaa.
- Sinno, Abdurrauf (2011). *Osmanlı'nın Sancılı Yıllarında Araplar Kürtler Arnavutlar*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Skendi, Stavro (1967). *The Albanian National Awakening 1878-1912*. N.Jersey: Princeton University Yayınları.
- Sloane, William M. (2008). *Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar*, Çev:Sibel Özbudun. İstanbul: Nesnel Yayınları.
- Somel, Selçuk Akşin (2010). *The A to Z of the Ottoman Empire*. USA: Rowman&Littlefield Yayınları.
- Stavrianos, Leften Stavros (2000). *The Balkans Since 1453*, London: C. Hurst & Co. Publishers Ltd. Yayınları.
- Steiner, Zara S.; Neilson, Keith (2003). *Britain and the Origins of the First World War*, New York: Palgrave Macmillan Yayınları.
- Story, Sommerville (Ed.) *İsmail Kemal Bey Hatıratı* (2009). çev:A.İslamoğulları-R.Hoxha. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Swire, Joseph (1971). *Albania: The Rise of a Kingdom*. New York: Arno Yayınları.
- Şemsi Paşa, Müfid (1995). *Arnavutluk İttihad ve Terakki*, Haz.Ahmed Neziha Galitekin, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Tamsu, Samih Nazif (1970). *Madalyonun Tersini, Sadrazam Avlonyalı Ferid Paşa'nın Oğlu Celaleddin Paşa*. İstanbul: Gür Kitapevi Yayınları.
- Tomes, Jason (2011). *King Zog: Self-Made Monarch of Albania*. UK: The History Yayınları.
- Tufan, Mesut Yaşar; Çalışlar, İzzeddin (Haz.) (2014). *Yüz Yıl Sonra Balkan Savaşları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Vickers, Miranda (1995). *The Albanians A Modern History*. London: I.B. Tauris Yayınları.
- Wachtel, Andrew B. (2009). *Dünya Tarihinde Balkanlar*. çev:Ali Cevat Akkoyunlu. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Wolff, Robert Lee (1956). *The Balkans in Our Time*. Cambridge: Harvard University Yayınları.
- Zickel, Raymond vd. (1994). *Albania A Country Study*. USA: Headquarters Dept. of Army Yayınları.

4.Çevrimiçi Yayınlar:

- http://en.wikipedia.org/wiki/William,_Prince_of_Albania [Erişim: 26.01.2016]
- http://www.archontology.org/nations/albania/01_commission1914.php [Erişim: 29.01.2016]
- <http://www.pashtriku.org/?kat=64&shkrimi=3640>, [Erişim: 26.01.2016]
- <http://illyriapress.com/100-years-ago-great-powers-approved-king-albania> [Erişim: 26.01.2016]

https://tr.wikipedia.org/wiki/Arnavutluk_%C4%B0slam_Ayaklanmas%C4%B1 [Erişim: 17.01.2016]

EKLER

EK:1

Tablo 1: Arnavutluk Devleti Hükümetleri

Hükümetin Adı	Başkanı	Görev Süresi
Geçici Hükümet	İsmail Kemal Bey	28 Kasım 1912 - 22 Ocak 1914
Merkezi Hükümet	Fevzi Bey Alizoti	22 Ocak 1914 - 7 Mart 1914
Arnavut Prenslığı	Prens Wilhelm	7 Mart 1914 - 3 Eylül 1914
Uluslararası Kontrol Komisyonu	Kamil Musa Feza	3 Eylül 1914 - ? Eylül 1914
Arnavut Meclisi	Mustafa Bey	Eylül 1914 - 5 Ekim 1914
Geçici Hükümet	Esat Toptani Paşa	5 Ekim 1914 - 24 Şubat 1916
Hükümet yok	-	24 Şubat 1916 - 28 Aralık 1918

(Erişim) http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_heads_of_state_of_Albania, 27.6.2015.

EK-2

Tablo 2: Uluslararası Denetim Komisyonu Üyeleri

Ülkeler	Üyeler	Görev Yaptığı Tarih
Fransa	Leon Alphonse Thadee Krajewski	15 Ekim 1913 - ? Eylül 1914
İngiltere	Harry Harling Lamb	15 Ekim 1913 - ? Eylül 1914
İtalya	Alessandro Leoni	15 Ekim 1913 - ? Eylül 1914
Rusya	Alexandr Mikhailovich Petrayev	15 Ekim 1913 - ? Eylül 1914
Avusturya	Aristoteles Petrovic	15 Ekim 1913 - 7 Mart 1914
Almanya	Julius Winckhel	15 Ekim 1913 - 7 Mart 1914
Arnavutluk	Ahmet Müfit Naki Bey Libohova	20 Ekim 1913 - 7 Mart 1914

(Erişim) http://www.archontology.org/nations/albania/01_commission1914.php, 29.01.2016

EK-3

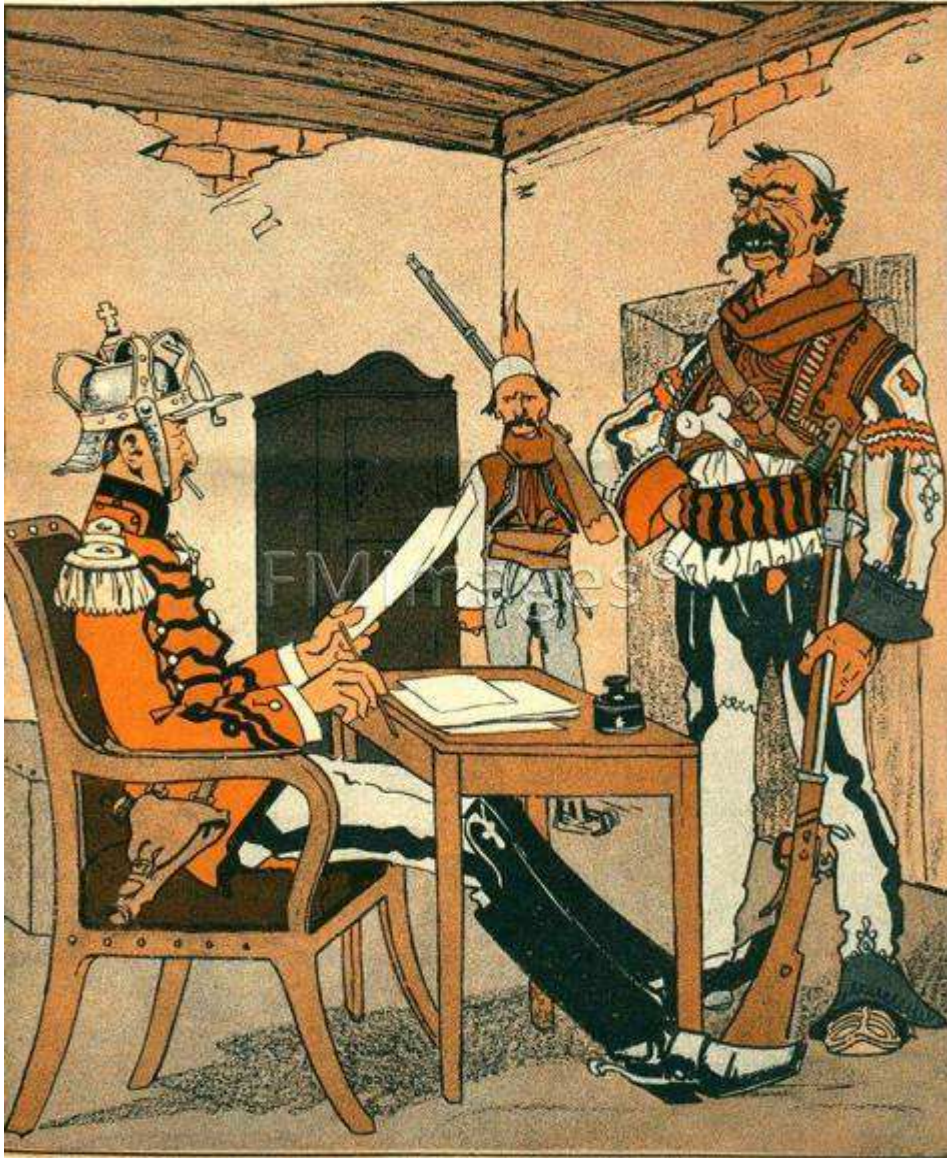
Prens Vid, Arnavutluk'ta

<http://illyriapress.com/100-years-ago-great-powers-approved-king-albania> [Erişim: 26.01.2016]

Wilhelm I. von Albanien.

(Zeichnung von Fritz Schützlag.)

„So, da ist die Proklamation an mein Volk, mein lieber Boletinas.“

<http://www.pashtriku.org/?kat=64&shkrimi=3640>, [Erişim: 26.01.2016]